

Η μεταλλευτική κληρονομιά ως τουριστικό θέλγητρο

Δημήτρης Κ. Κωνσταντινίδης, Δρ Οικονομικής Γεωλογίας

Πρόλογος

Κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, η ανθρώπινη κοινωνία πέρασε μέσα από πολλές αλλαγές, είτε στο πλαίσιο πολεμικών συγκρούσεων και οικονομικών κρίσεων, είτε μέσα από την τεχνολογική πρόοδο. Το ίδιο εξακολουθεί να συμβαίνει σήμερα, όπου προστέθηκε και η υγειονομική κρίση της πανδημίας του κορωνοϊού, ο πόλεμος ανάμεσα στη Ρωσία και Ουκρανία και οι μεγάλες προσφυγικές ροές προς την Ευρώπη. Ωστόσο, ουδέν κακόν αμιγές καλού. Ένα από τα θετικά επακόλουθα των πιο πάνω είναι και οι αλλαγές στο σύστημα αξιών και στις απόψεις των ανθρώπων για τον κόσμο.

Η συνειδητοποίηση των αξιών της πολιτιστικής κληρονομιάς ενός τόπου, είναι ένα από τα χαρακτηριστικά μιας προηγμένης κοινωνίας που γνωρίζει το παρελθόν της, ενώ μπορεί και να μάθει και να εμπνευστεί από αυτό. Ταυτόχρονα, η κληρονομιά αυτή θα πρέπει να μπορεί να προστατευθεί, να χρησιμοποιηθεί ενεργά στην καθημερινή μας ζωή και κύρια να μεταβιβασθεί στις μελλοντικές γενιές προκειμένου να αποφευχθεί η απώλεια ιστορικών, πολιτιστικών και κοινωνικών αξιών που περιέχονται σε αυτήν.

Η Μεταλλευτική Κληρονομιά

Είναι προφανές ότι η ανάπτυξη της ανθρώπινης κοινωνίας συνδέεται αδιάρρηκτα με την παρουσία και αξιοποίηση των ορυκτών πρώτων υλών (ΟΠΥ), την ανάπτυξη της παραγωγής και την τεχνική/τεχνολογική πρόοδο. Είναι ένα θεμελιακό αναπτυξιακό συστατικό, γιατί χωρίς εξόρυξη ΟΠΥ δεν θα ήταν δυνατή η μεταγενέστερη αλυσίδα παραγωγής προϊόντων και η ανθρώπινη εξέλιξη.

Η Μεταλλευτική Κληρονομιά αναφέρεται στην εξόρυξη ΟΠΥ και σε συναφείς διαδικασίες (έρευνα, εκμετάλλευση,

Εικ. 1: Εμβλήματα μεταλλευτικών πόλεων από την Κεντρική Ευρώπη.

τεχνικές επεξεργασίας, κ.λπ.), αλλά και στους τρόπους ζωής των εξορυκτικών κοινοτήτων. Μπορεί να αφορά υλική κληρονομιά (ορυχεία, κτίρια, μηχανήματα, στολές εξόρυξης) ή άυλη (τεχνολογία, διαδικασίες εξόρυξης, έθιμα και παραδόσεις), δηλαδή αποτυπώματα του παρελθόντος, τα οποία αντιπροσωπεύουν συγκεκριμένες αξίες και έννοιες που σχετίζονται με την εκμετάλλευση ή με τους εργάτες των μεταλλείων.

Οι ιστορικές περιοδοί κάθε πολιτιστικής περιφέρειας διαφέρουν. Στην Κεντρική Ευρώπη ο Μεσαίωνας αποτελεί την κύρια περίοδο αξιοποίησης ΟΠΥ. Γι' αυτό και οι μεταλλευτικές μεσαιωνικές πόλεις αποκτούσαν ειδικά προνόμια και δικαιώματα, ενώ η περηφάνεια για το εξορυκτικό παρελθόν τους εμφανίζεται σήμερα με τη χρήση μεταλλευτικών συμβόλων στα εμβλήματα τους (Εικ. 1).

Αντίθετα, σε χώρες όπως η Ελλάδα και η Κύπρος, η εξορυκτική δραστηριότητα ήταν γνωστή από την Εποχή του Χαλκού ή/και νωρίτερα. Σε συγκεκριμένες τοποθεσίες, όπως η Λαυρεωτική, το αποκορύφωμα της εξόρυξης θεω-

ρείται το γενεσιουργό βάθρο για τις δημιουργίες του «Χρυσού Αιώνα του Περικλέους».

Η Διεθνής Σύμβαση Παγκόσμιας Κληρονομιάς και τα Ελληνικά Μνημεία

Η Σύμβαση Παγκόσμιας Κληρονομιάς της ΟΥΝΕΣΚΟ του 1972, ενσωματώνει σε ένα ενιαίο Μνημόνιο τις έννοιες της διατήρησης της φύσης και των πολιτιστικών της αξιών, ενώ καταγράφει και τη θεμελιώδη ανάγκη να διατηρηθεί η ισορροπία μεταξύ της φύσης και των ανθρώπων. Ορίζει το είδος των φυσικών ή πολιτιστικών χώρων που μπορούν να ενταχθούν στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Προτρέπει ότι τα συμβαλλόμενα κράτη-μέλη θα ενσωματώσουν την προστασία της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς σε Προγράμματα Περιφερειακού Σχεδιασμού, θα δημιουργήσουν υπηρεσίες και προσωπικό στους χώρους των μνημείων, θα αναλάβουν επιστημονική και τεχνική έρευνα για τη διατήρησή τους και θα υιοθετήσουν μέτρα που προσφέρουν στους χώρους αυτούς καθημερινή λειτουργία.

Στον Κατάλογο έχουν ενταχθεί μέχρι στιγμής 1.121 περιοχές από όλο τον κόσμο, από τις οποίες οι 39 είναι διασυνοριακές, 869 καθαρά πολιτιστικές, 213 φυσικού κάλλους και 39 μικτές. Από την Ελλάδα είναι ενταγμένα 18 μνημεία, ανάμεσα στα οποία και η Ακρόπολη των Αθηνών, ο Αρχαιολογικός Χώρος Φιλιππών, το Άγιο Όρος, η Βεργίνα, τα Μετέωρα, ο Αρχαιολογικός Χώρος των Δελφών, η Επίδαυρος, οι Μυκήνες, η Αρχαία Ολυμπία και άλλα. Διαβάζοντας αυτή τη λίστα, το πρώτο πράγμα που έρχεται στο μυαλό είναι πώς είναι δυνατό να μη βρίσκεται σε αυτή ο **Ναός του Ποσειδώνα, το θέατρο του Θορικού και τα πλυντήρια εμπλουτισμού μεταλλεύματος στην Κοιλιάδα στην Σούριζας** (Εικ. 2).

Εικ. 2: Ο Ναός του Ποσειδώνα, το θέατρο του Θορικού

Και τα τρία είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με τη μεταλλευτική κληρονομιά της περιοχής. Το μεν πρώτο γιατί οι κολώνες του προέρχονται από το λατομείο της Αγριλέζας, το δε δεύτερο γιατί βρίσκεται μόλις μερικές δεκάδες μέτρα μακριά από την είσοδο εξορυκτικής στοάς που χρονολογείται από το 3200 π.Χ. και από το αρχαίο πλυντήριο εμπλουτισμού μεταλλεύματος (Εικ. 2). Όσο για το τρίτο (Κοιλιάδα της Σούριζας), δεν χρειάζονται σχόλια, αφού αποτελεί σημαντικό κομμάτι της αρχαίας μεταλλευτικής ιστορίας της Λαυρεωτικής.

Εικ. 3: Πλυντήρια εμπλουτισμού του μεταλλεύματος αργύρου στην Κοιλιάδα της Σούριζας (Λαυρεωτική).

Η Μεταλλευτική Κληρονομιά ως Τουριστικό Θέλητρο

Ο πολιτιστικός τουρισμός που επικεντρώνεται στη μεταλλευτική κληρονο-

μιά και στην ερμηνεία και προστασία των αξιών και εννοιών της θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως Μεταλλευτικός Τουρισμός¹ ή, επίσης, ως ένα είδος Γεωτουρισμού². Ο γεωτουρισμός διαφέρει από τον μεταλλευτικό τουρισμό, κυρίως γιατί εστιάζεται στα γεωλογικά και γεωμορφολογικά φαινόμενα. Από την άλλη πλευρά, ο μεταλλευτικός τουρισμός ασχολείται περισσότερο με τα ερείπια εξορυκτικών δραστηριοτήτων και γενικότερα με τη μεταλλευτική παρακαταθήκη. Είναι προφανές ότι προϋπόθεση για τη χρήση εγκαταλελειμμένων ορυχείων και μνημείων της εξορυκτικής δραστηριότητας ως τουριστικών αξιοθέατων, είναι η ενδεδειγμένη μελέτη τους, η οποία θα αποκαλύψει τις πολιτιστικές και ιστορικές τους αξίες.

Εκτός από τα πιο πάνω, ο μεταλλευτικός τουρισμός προσφέρεται ως εργαλείο αειφορίας, αφού μπορεί να χρησιμεύσει ως επακόλουθη πηγή απασχόλησης, επιχειρηματικής δραστηριότητας και εισοδήματος μετά το τέλος της εξόρυξης. Μπορεί, επίσης, να έχει πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα στην τουριστική βιομηχανία, αν συνδεθεί με άλλες δραστηριότητες των τοπικών κοινοτήτων και μικροεπιχειρηματιών.

Δυστυχώς τα υπολείμματα της εξόρυξης θεωρούνται γενικά ως αντιαισθητικά και μη ελκυστικά για τους τουρίστες. Έτσι, υπάρχει αμφισβήτηση για την ανάγκη διατήρησης τους ή για τυχόν επενδύσεις που θα τα καταστήσουν προσβάσιμα. Υπάρχουν, ωστόσο, τόσα πολλά παραδείγματα έργων, που η βιώσιμη ανάπτυξη τους προήλθε από τη μετατροπή εξορυκτικών χώρων σε τουριστικά αξιοθέατα. Εκατό ένα τέτοια παραδείγματα περιγράφονται στο βιβλίο της Post Mining Alliance, με τίτλο «101 πράγματα που μπορείς να κάνεις με μια τρύπα στη γη»³. Ανάμεσα σε αυτά και το Αλατωρυχείο Wieliczka, που ύστερα από 700 χρόνια παραγωγής αλατιού εξελίχθηκε σε ένα από τα δημοφιλέστερα τουριστικά αξιοθέατα της Πολωνίας με τεράστια επισκεψιμότητα. Το ίδιο συνέβη και με το λατομείο αργίλου St Austell, το οποίο, ύστερα από 160 χρόνια εκμετάλλευσης, μετατράπηκε από σεληνιακό τοπίο στους πανέμορφους «Κήπους του

Παράδεισου» (Eden Project), ενώ σήμερα αποτελεί ένα τουριστικό στολίδι της Κορνουάλης (Εικ. 4).

Μερικοί αριθμοί μιλούν από μόνοι τους:

1. Από την ένταξη του στον Πρώτο Παγκόσμιο Κατάλογο Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO - το 1978 - το Αλατωρυχείο Wieliczka υποδέχθηκε **45 εκατομμύρια επισκέπτες**⁴.
2. Τον Απρίλιο του 2018 οι Κήποι της Εδέμ είχαν συμπληρώσει 20 εκατομμύρια επισκεπτών από την ημέρα που άνοιξαν τις πόρτες τους (17 Μαρτίου 2001)⁵.
3. Η Μπάνσκα Στιάβνιτσα στη Σλοβακία οφείλει την **οικονομική της άνθιση των τελευταίων 20 χρόνων στην ένταξη της στον Παγκόσμιο Κατάλογο Πολιτιστικής Κληρονομιάς** το 1993 και στο μεταλλευτικό τουρισμό της. Μόνο κατά το τριήμερο των εορτών των μεταλλωρύχων στις αρχές του Σεπτεμβρίου κάθε χρόνο, επισκέπτονται την πόλη και τα μεταλλευτικά της μνημεία **περισσότεροι από 60.000 άνθρωποι από τη Σλοβακία και το εξωτερικό**.

Εικ. 4: Οι κήποι της Eden, σε θέση ενός παλιού λατομείου αργίλου στην Κορνουάλη.

Επίλογος

Ο μεγάλος Ρώσος συγγραφέας Λέων Τολστόι είχε κάποτε γράψει: «Να έχεις έναν στόχο για όλη σου τη ζωή, έναν στόχο για ένα μέρος της ζωής σου και έναν στόχο για κάθε χρόνο... Και να θυσιάζεις τον μικρότερο στόχο για τον μεγαλύτερο». **Έναν τέτοιο μεγάλο στόχο θα μπορούσε να θέσει και η Κυπριακή Επιστημονική Κοινότητα με την απαραίτητη στήριξη της Πολιτείας.** ■

¹ Schejbal, C. (2016). *Montanni turismus. Ostrava: Technical University of Ostrava.*

² Hose, T. A. (2005). *Geotourism: Appreciating the deep time of landscapes.* In M. Novelli (Ed.), *Niche Tourism: Contemporary Issues, Trends and Cases* (pp. 27–38). Oxford: Elsevier.

³ *101 Things to Do with a Hole in the Ground*, ISBN 10: 0956221319, ISBN 13: 9780956221315

⁴ Δ. Κ. Κωνσταντινίδης (2020). Ο λαβύρινθος ενός αλατωρυχείου, *Εφημερίδα Φιλελεύθερος*, σελ. 19, 23 Αυγούστου 2020.

⁵ <https://www.edenproject.com/>